

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

582 יוני 2018 – סבת סיפה קפ"ט י"ט יוני 582
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: ויהי בשלח פרעה מי אמר ווי? משה אמר ווי.

ולפי זה לא היה צריך פרעה לשלח אותם כי הושלמה הגזירה ויוצאים מאליהם.

אלא שמצינו סיבה אחרת לשעבוד מצרים, וכדברי הגמרא במסכת שבת (דף י:) אמר ר' חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה ה"ג), ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה. עכ"ד. הרי דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, ולפי"ז ליכא למימר דקושי השעבוד השלים את זמן הגלות והוצרך פרעה לשלח אותם וכדברי הישמח משה.

ובספר מגלה עמוקות (ואתחנן אופן קצ"ג) כתב, דמה שנגזר על משה רבנו ע"ה שלא יכנס לארץ ישראל היה בשביל חטא דמכירת יוסף, כי משה היה משבט לוי ולוי היה הגורם העיקרי במכירת יוסף כדאיתא בילקוט (פרשת ויחי רמז קנ"ח): "שמעון ולוי אחים", וכולם אינם אחים? אלא אחים בעצה, נטלו עצה על שכם והחריבוה... והם נטלו עצה על יוסף וביקשו להרגו, שנאמר "ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא ועתה לכו ונהרגו", מי היו? אם תאמר ראובן, הרי ראובן ביקש להצילו, שנאמר "וישמע ראובן ויצילהו מידם". אם תאמר יהודה הרי אמר "מה בצע כי נהרוג את אחינו". ואם תאמר בני השפחות הרי כבר נאמר "והוא נער את בני בלהה". אלא מי הם? זה שמעון ולוי, דכתיב בהם "שמעון ולוי אחים". וכן כשבאו למצרים אמר יוסף, אם אני מניח שמעון ולוי במקום אחד הן נוטלין עצה ומחריבין כרך גדול של מצרים. לפיכך הפריש שמעון מלוי, שנאמר "ויקח מאתם את שמעון". וכיון שהפריש אותם נעשה לוי יחידי שנאמר "ויפתח האחד את שקו". וכי אחד היה אלא זה לוי הנשאר יחידי מזוגו, באותה שעה תשש כחו של לוי לכך נאמר "שמעון ולוי אחים". ולכן אמר הקב"ה למשה: "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", "רב" הוא יוסף הצדיק, חטא מכירתו בכסף הוא שלך, ורמז לו חטא מכירת יוסף בדבר 'הזה' דייקא, דכתיב גבי מכירת יוסף נסעו מזה'. עי"ש.

ובספר קול יעקב (פרשת ואתחנן) הביא מש"כ המפרשים לבאר כוונתו, דאף דגם שמעון נטל חלק במכירתו, מ"מ שמעון כבר נפרע ממנו יוסף כדכתיב בפרשת מקץ "ויקח

"ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא וגו'".

מובא במדרש (שמות רבה פרשה כ, ח): "ויהי בשלח פרעה", מי אמר ווי? משה אמר ווי. משל לאחד שנעשה לבתו של מלך שושבין, והיה רואה במזל שהוא מוציאה מבית אביה, ואינו בא עמה לבית החתן לחופתו, התחיל בוכה, אמרו לו: מפני מה אתה בוכה? אמר להם: בוכה אני שנתייגעתי להוציאה ואיני בא עמה לחופתה. כך אמר משה: צועק אני שנתייגעתי להוציא את ישראל ממצרים, ואיני נכנס עמהן לארץ, לכך 'ויהי בשלח'. עי"ש.

וכבר עמדו המפרשים לפרש את השייכות, מדוע דוקא כאשר "בשלח פרעה" התעורר משה להצטער על שלא יכנס לארץ ישראל?

בספר ישמח משה מביא את דברי הגמרא במסכת מגילה (דף י:) כל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא לשון צער. עי"ש. ואם כך אף כאן שנאמר "ויהי בשלח" יש בו צער, ומהו הצער? ומבאר, שהמדרש תהלים (מזמור קי"ג אות ב') מביא, שבשעת מכת בכורות אמר משה לפרעה: מבקש אתה לכולת את המכה הזאת ממך, אמור 'הרי אתם בני חורין', 'הרי אתם ברושותכם', 'הרי אתם עבדים של הקב"ה'.

ומדוע היה צריך שפרעה יוציא מילים אלו מפיו כדי לשלחם? אלא שעדיין לא הושלמה הגזירה, שנגזר על ישראל להיות ארבע מאות שנה תחת שעבודו של פרעה, ויצאו קודם הזמן אחר רד"ו שנים, לכן היו צריכים שפרעה ישלח אותם ויתן להם רשות לצאת קודם הזמן.

ומחמת כן נאמר "ויהי" לשון צער, כי נתברר שעדיין לא הושלמה הגזירה ויצטרכו להשלים את הגלות בגלויות הבאות. יע"ש כל דבריו.

אלא שלכאורה יש מקום לדחות את פירושו של הישמח משה, ואף שיצאו ישראל קודם הזמן לא יצטרכו להשלים את הגלות בגלויות הבאות, כי קושי השעבוד השלים את הגזירה, ועולה להם כאילו היו ארבע מאות שנה. וכך מביא בספר פרשת דרכים בשם המדרש (שמ"ר טו, א), אמרו ישראל לפני הקב"ה: ריבון העולמים, ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו, שנאמר (שה"ש ב"א) "הנה הסתיו עבר". ופירש ביפה תואר (שם), דקושי השעבוד הדומה לסתיו השלים את הגלות. עי"ש.

מאתם את שמעון, ונשאר רק חובו של לוי, ולכן לא נכנס משה לארץ ישראל. עכ"ד.

ולפי זה יש לומר, כאשר ראה משה רבינו שפרעה משלח אותם, ממילא אם צריך את שילוחו של פרעה, על אף שהיה קושי השעבוד, על כרחך כי קושי השעבוד לא קיצר את הגלות אלא בא לכפר על מכירת יוסף, ואם נענשים על מכירת יוסף אף משה רבינו שהוא משבט לוי יצטרך להיענש על מכירת יוסף, ולא יוכל להיכנס לארץ ישראל, ולכן אמר "ווי".

בזה נבוא ונבאר עוד, מצינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ז) חמש אותיות שנכפלו בכל האותיות שבתורה כולם באות לרמז על הגאולות, כ"ף כ"ף אברהם אבינו נגאל מאור כשדים שנאמר (בראשית יב, א) "לך לך מארצך". מ"ם מ"ם נגאל בו יצחק אבינו מיד פלשתים שנאמר (שם כו, טז) "לך מעמנו". נו"ן נו"ן נגאל בו יעקב אבינו שנאמר (שם לב, יב) "הצילני נא מיד אחי". פ"א פ"א בו נגאלו אבותינו ממצרים שנאמר (שמות ג, טז) "פקוד פקדתי". צד"י צד"י בו עתיד הקב"ה לגאול את ישראל משעבוד ארבע מלכויות ולאמר להם צמח צמחתי לכם שנאמר (זכריה ו', י"ב) "ואמרת אליו כה אמר ה' צבאות לאמר, הנה איש צמח שמר".

עפ"ז פירש הר"ק רבי שמשון מאסטרופולי ז"ע את הפסוק (ישעיה כ"ד, טז) "מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק", שמהאותיות הכפולות מ' כ' נ' פ' כבר שמענו הזמירות ששרו על הגאולות הקודמות, אבל עדיין "צבי לצדיק", שאנו מצפים ומייחלים לגאולה העתידה לבוא שתהיה באות צד"ק.

ולפי דרכינו יש לומר, כי נבחרה האות צד"ק כי היא רומזת על יוסף הצדיק, ללמדנו, שעל ידי שנתקן את חטא מכירת יוסף, שבא על ידי פילוג בין האחים ומתאחד יחדיו, נזכה לגאולה. כי כבר לא יהיה צורך בקושי השעבוד שהיה במצרים לכפר על מכירת יוסף, כי תבוא הכפרה על ידי האחדות שבעם, ממילא יתברר למפרע כי קושי השעבוד הועיל לבטל את גזירת ארבע מאות שנה והשלימו את גלות מצרים, ואין צורך עוד להגלותם בגלויות אחרות.

ולפי"ז מובן מה שמובא במדרש (ילקוט שמעוני תהילים רמז תתע"א): "הים ראה ויננס - מה ראה ארונו של יוסף ראה", כי כל טענתו של שר של ים שלא רצה להיבקע היה, כיון שישראל יצאו קודם זמנם, אולם כאשר היו כל כלל ישראל מאוחדים מול ים סוף כמאמר התפילה: "וידידים עברו ים", ותקנו חטא מכירת יוסף, ממילא התברר כי קושי השעבוד לא היה עבור תיקון חטא מכירת יוסף, אלא לקצר את השעבוד והשלימו את גלות מצרים וצריך הים להיבקע בפניהם.

ובזה יובן המדרש (שמור"א, ה), כי שמות השבטים מורה על שם גאולתן, ראובן שנאמר (שמות ג', ז) ראה ראיתי וגו'. יוסף על שם שעתיד הקב"ה להוסיף לגאול את ישראל מן המלכויות כשם שגאל אותם ממצרים, דכתיב "והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו וגו'". ויש להבין הטעם שרמז בשם יוסף דוקא את הגאולה העתידה.

ולפי דרכינו יש לומר, כי הגאולה העתידה תלויה באחדות ובתיקון חטא מכירת יוסף, כי בזה התברר למפרע שקושי השעבוד בא על השלמת הגלות ולא על מכירת יוסף, וראויים לגאולה.

***

מובא במסכת כתובות (דף קיא.): אמר רבי אלעזר: כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עוון, שנאמר (ישעיה לג, כ"ד) 'ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון'. ע"כ.

ומבאר רבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בן יהודע (כתובות שם) ושאינן כוונת הגמרא כפשוטה שלא נחשב לו כלל שחטא אלא שרושם החטא לא נחקק על מצחו של החוטא. וז"ל: שם כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עוון. נ"ל בס"ד, דודאי צריך לעשות תיקון וכפרה בתשובה ותענית וצדקה בעבור העוונות כמו שחייבין הדרים בחו"ל, אך ההפרש הוא ששם אין כח טומאה של העוון נרשם על מצח האדם, והוא על דרך מה שכתב רבינו מורנו הרב חיים ויטל ז"ל בשער רוח הקודש דף ע"ב, וזה לשונו: ובענין טומאת קרי אמר לי מורי ז"ל, כי כל אותו היום מתגלה אותה טומאה וניכרת במצחו, אף אם טבל, אלא שהוא גילוי דבר מועט, אבל אם לא טבל נגלה שם תמיד כל זמן שלא טבל, עיי"ש. וידוע שכח הטומאה נקרא עוון, וכמו שכתב הרב משה קורדבירו ז"ל על פסוק (מכה ז', י"ח) 'מי אל כמוך נושא עון'. ולזה אמר שרוי בלא עון, כי על ידי קדושת ארץ ישראל נמחה אותו כח הטומאה הנברא מן החטא, ואינו נגלה בגוף האדם אפילו ביום ראשון של החטא, וילף מדכתיב 'העם היושב בה נשוא עון', רוצה לומר היושב בה"א, דארץ ישראל אחוזה באות ה"א אחרונה שבשם הוי"ה ברוך הוא, והא דנקיט כל הדר בה לרבות אפילו שאינו תושב בה, אלא יושב שם על מנת לחזור לחוץ לארץ, עם כל זה כל זמן שהוא דר בה נשוא עוון. עכ"ל.

ונראה להסביר את דברי רבינו יוסף חיים מדוע הדר בארץ ישראל אין לו רושם של עוון על מצחו, כי כלל בדינו "עבירה מכבה מצוה" וכן "מצוה מכבה עבירה" (עי' סוטה כא), כלומר, העושה מצוה נחקקת אות כסימן על מצחו שקיים את המצוה וכן להיפך כשעושה עבירה.

עוד מצינו בספרי (פרשת ראה פ"סקא כח) ששקולה מצות ארץ ישראל ככל המצוות וז"ל: מעשה ברבי יהודה בן בתירה ור' מתיא בן חרש ורבי חנינא בן אחי רבי יהושע ורבי יונתן שהיו יוצאים חו"ל והגיעו לפלטום וזכרו את ארץ ישראל, זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם, וקראו המקרא הזה 'וירשת אותם וישבת בארצם'. וחזרו ובאו למקומם, אמרו וישבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה. ומעשה ברבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר שהיו הולכים בנציבים אצל רבי יהודה בן בתירה ללמוד הימנו תורה, והגיעו לצידן וזכרו את ארץ ישראל, זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם, וקראו המקרא הזה 'וירשתם אותם וישבתם בארצם'. חזרו ובאו להם למקומם, אמרו וישבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, ע"כ.

וביאר האמרי אמת (בחלק הליקוטים דף קט"ז ע"ב) וז"ל, איתא בספרי (ראה פ"סקא כח) וישבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, והטעם לפי שכל מצוה היא לזמן, אבל היושב בארץ ישראל הוא תמיד בתוך המצוה, זקיני החי' הר"מ ז"ל אמר שיש תר"ג מצוות כנגד תר"ג אברים וגידים, וע"י המצוה שעושה אפשר לקדש את האבר המכוון כנגד אותה המצוה. ועל ידי מצוה שאמרו עליה חז"ל ש'שקולה כנגד כל המצוות', כגון שבת וציצית, אפשר לקדש את כל האברים. כמו כן לפי דברי הספרי, ע"י וישבת ארץ ישראל להעלות ולקדש את כל האברים. עכ"ל.

נמצא שבכל רגע ורגע שהוא גר בארץ ישראל מקיים מצוה המקדשת את כל אבריו, ממילא אף אם נכשל בעבירה ונחקה על מצחו, מיד נרשמת המצוה של ארץ ישראל על מצחו והיא מכבה את רושם העבירה שנכשל בה קודם לכן.